

AL. CISTELECAN

A görög katolicizmus a románoknál

Erdély a vallási megújulásokra rendkívül fogékony térnek bizonyult. Alkalmassá a felekezeti áttérések kiváló talajának is. Az itteni vallásos konzervativizmusnak forradalmi, vagy legalábbis permisszív, megengedő jellegű árnyalata volt. Erdélyben elég hamar és elég szilárdan kedvező talajra lelt a magyarok között a kálvinizmus, a századok között a lutheranizmus. Ennek oka talán a katolicizmus egyfajta törékenysége, a katolikus hit bizonyos elégtelensége. De nem kevésbé az eredet, a kezdet modalitásához való visszatérés ígérete – a reformáció hirdette személyesebb és kevésbé rituális hit segítségével. Vagy, lehet, annak a szükségessége, hogy a szenvedély formája határozottabban bensőséges legyen. Abban a folyamatban, amely Erdélynek a mai vallási többszínűségéhez vezetett, a szigorúan szellemi okokhoz természetesen hozzáadódott a társadalmi és politikai okok is. Az XVI. században ez a folyamat már kikristályosodott az uralkodó nemzetek között, közülük mindegyikük átment legalább egy szakadékon/vallási reformon (sőt a magyarok többön is, hiszen az unitáriusok nem kevésbé jelentősek, mint a katolikusok és a kálvinisták). Attól errefelé már csak a neoprotestáns vakbuzgóságnak maradt hely, különben a két nemzet (a századokkal együtt három) vallásos szellemének intézményes formái azok maradtak, amelyek a XVI–XVII. században, a reformáció hatására kialakultak.

Mint ismeretes, a reformációnak nemigen volt dolga a románokkal, s a románoknak sem vele. A doktrínák és rituálék forradalmi ebben a pezsgésében a románok egységesen ortodoxok maradtak (a társadalmi felemelkedés és az etnikai lemondás okozta bizonytalan veszteségekkel), s ebben a konzervativizmusban saját vallási hovatartozásuk megtűrése megerősítette őket. A reformáltak azonban, egyikük és másikuk is, a kulturális csábítás eszközeivel éltek az erdélyi románokkal szemben, ha nem éppen vallási nyomással. Az első román könyvek megjelenését – a „felvilágosításra” való próbálkozásban, amibe, lehet, a hittérítés is benne foglaltatott – ők készítették elő, sőt ők is fizették. A reformációval járó s a katolikus egyetemességgel ellentétes nemzeti szellem ezekkel a kulturális csalétekkel a románokra is hatást gyakorolt, ami drasztikus választokat váltott ki a többi tartomány ortodox főpapságából. Az olyan nagy kultúrtényekre, mint amilyen például a *Belgrádi Újtestamentum*, ma is kételkedő szívet tekintenek, mert létrejöttükben kálvinista (vagy más, például városi nyomtatványai esetében lutheránus) bujtogatás bújik meg. A reformáció mindkét felekezetének kísérléteit, hogy a románokat saját nyelvű vallásos könyvekkel lássák el, egyenesen hittérítésnek és szellemi erőszaknak tekintik. De ha a lutheránusok és a kálvinisták nem is költötték teljesen fölöslegesen pénzüket ezekre a könyvekre, a hit területén a hatás majdnem nulla volt: itt-ott néhány mesterként hitbéli fejezet, és körülbelül ennyi.

Erdélyi románok reformációval szembeni fogékonyságuk. Az XVI. század végén és a XVIII. század elején a románok között végbement az egyetlen szellemi forradalom: Erdély román lakosságának körülbelül a fele, a papoktól a hívőkig, áttér akkor a görög rítusú katolikus vallásra, megalapítva a Rómával egyesült egyházat, a Román Unitus Egyházat. A románok keresztényeknek születtek – állítja a történelem –, és ortodoxokként ébredtek fel, anélkül hogy észrevették volna. Csak az 1700-as „szakadás”, amelyet az ortodox fél ma is traumaként él meg, teszi problematikusá és tudatosítja a vegetatív vallási opciókat és hovatartozást, amit természet által adottnak és egyszerűen örökséggel megszerzettnek tartanak. Az erdélyi románok

Codruța Maria Știrban–Marcel Știrban
1948. Előkészítő mozzanatok. Püspökök megfigyelés alatt ♦ 2. oldal

Ovidiu Ghitta

Másodrendű katolikusok? ♦ 4. oldal

Camil Mureșanu

Lecsendesednek-e majd a vizek?... ♦ 4. oldal

Adrian Popescu

Azonosság és egyetemesség ♦ 5. oldal

Visky András

A különbözős kora (Rezignált levél) keresztényekhez a nacionalizmusról ♦ 6. oldal

Daniel Vighi

A volt Szekuritáté politikája

1990-ben (I.) ♦ 7. oldal

Figyelő ♦ 8. oldal

Schöpflin György

Délkelet-Európa fogalmának meghatározása ♦ 10. oldal

Ovidiu Pecican

A földi határok Európai ♦ 12. oldal

Bakk Miklós

Az alkotmányreform esélyei ♦ 13. oldal

Hamberger Judit

A cseh euorealizmus nyilatkozata ♦ 14. oldal

Bohumil Doležal

A Cseh Köztársaság az Európai Unió ajtajai előtt ♦ 15. oldal

Paul Drumaru

Kisebbségi napló ♦ 16. oldal

Ágoston Hugó

Bukarest mint provincia ♦ 16. oldal

áttérése a katolikus hitre lelkiismeretesen megfontolt tett, ami a nagy szakadás előtti egyetlen egyházba való újra-beilleszkedésként valósult meg. A római egyházzal való szellemi uniónak, amit a jezsuiták közvetítettek, a szellemi kivül bizonyos érdekazonosságok is okai voltak: egyrészt a Habsburg Birodalom és a pápaság érdekei, másrészt a románoké, akik előtt a vallásos unió más társadalmi, kulturális és nemzeti perspektívákat nyitott meg. Bár a birodalom-malkötött békét, amelynek feltételeit a Leopold-diplomák tartalmazták, a bécsi kancellária nem tartotta be (és még kevésbé az erdélyi diéta), az mégis alapja lett egy nagy kulturális és nemzeti építménynek és a társadalmi fejlődésnek. A Román Unitus Egyház nyitotta meg a románok előtt a városokat, s tette lehetővé számukra a mesterségekben, a szabad pályákon és a közigazgatásban való tevékenykedést. Ennek az egyháznak az iskoláiból kerültek ki nemcsak az Erdélyi Iskola képviselői, hanem a kor román értelmiségei is. A kommunista történetírás – és annak a gimnáziumtól az egyetemekig az iskolákban ma is élő maradványai – az Erdélyi Iskola megjelenését a feltörekvő polgárságnak tulajdonítja. A valóságban a polgárság és a román értelmiség, akármekkora is volt, ennek az egyháznak a terméke (amely aztán az erdélyi ortodox egyházat is versengésre készítette, s ez utóbbi Andrei Șagunától errefelé határozottan elkötelezte magát a társadalmi és nemzeti kérdésekben). A Román Unitus Egyház jelentette a románok európaivá tételének első programját, nyugati integrálódásukat, sokkal inkább és sokkal alapvetőbben, mint a fanarióták nyugatosító tevékenysége, jóval megelőzve a bonzsuristák csatlakozási akcióját. Ez az európai minősítés, amely a provinciát a nagy kulturális fővárosokhoz (elsősorban Rómához és Bécshez) kötötte, egybeesett egy erőteljes önazonossági munkával: a Román Unitus Egyház és különösen kulturális kifejeződései formája, az Erdélyi Iskola, létrehozta és elterjesztette a történelemben a románok nemzeti tudatát, fenntartva a latin származás valóságos misztikáját, és feloldva a románok kisebbségi érzését. Mint nemzet a román jórészt ennek az egyháznak a terméke. A tisztelet és a Román Unitus Egyház érdemeinek elismerése benne foglaltatik az 1923-as alkotmányban, amely a románok „második nemzeti egyházának” nevezte azt. A Román Unitus Egyház, amely a szellemi mellett kezdetől kulturális, felvilágosító, valamint társadalmi és nemzeti missziót is felvállalt, nem csupán részt vett a modern Erdély és Románia történelmének eseményeiben, hanem elő is készítette azokat.

Sokatmondó jelenléte Erdélyben – 1948-ig a hívők egyenlően oszlattak meg közte és a Román Ortodox Egyház között (és ami önmagában véve is jelentőségteljes tény, nem a területek enklavizálásával, bár bizonyos területi megoszlások mindkét oldalról kimutathatóak) – az erdélyi sajátosság határozottabb körvonalazódásához vezetett. Ha ma még beszélhetünk erdélyi szellemről vagy valamilyen erdélyi megkülönböztető jelről, az nemcsak a nemzeti és szellemi sokszínűségnek köszönhető, annak minden párhuzamoságával és átfedésével, hanem ennek a „helyi kegyességnek” is, amely a románságot kétáryalattává színezte. Bár történet próbálkozások, a Román Unitus Egyháznak nem sikerült átkerülnie a Kárpátokon túlra, gyökerei Erdélyhez kötöttek. Jellemzi a „helyi szellemét”, és a „helyi szelleme” jellemzi őt. Kiáramlása, fővárosi és más városokbeli kolonizálása az erdélyiek „kivándorlásának” eredménye, akiknek vallásos identitása beolvashatatlanul bizonyult.

1948-as betiltása a mártíromság próbája volt a Román Unitus Egyház számára, s méltóképpen állta meg azt. Az 1989-es újjászülétes nem bizonyul könnyű útnak, egyrészt azért, mert minden egyéb jogi következmény nélküli egyszerű „legalizálás”, másrészt azért, mert sok hívő a múlt felé fordul, az idők nosztalgijából él – a dicsőségből vagy a mártíromságból. A mártíromság azonban a jövő egyik alapja, nem pedig ok az önteltségre. A Román Unitus Egyháznak a jelenben és a jövőben a szónokiasság nélkül vállalt hagyományra és mártíromságra kellene építenie elhivatottságát. Mert egyik sem cél, hanem kiindulópont, a felemelkedés téje, és leginkább súlyos lelkiismereti kötelesség.

Fordította: HADHÁZY Zsuzsa

AL. CISTELECAN 1951-ben született Aranykúton, Kolozs megyében. Abrassói Transilvania Egyetem és a marosvásárhelyi Petru Maior Egyetem előadójának. Jelentős kötetei: *Celálat Pillat* (Amásik Pilátus), Bukarest, 2000, *Top ten*, Kolozsvár, 2000.

